

JEAN PORTANTE
A bálna emlékezete

A pályaudvaron hideg van. Tavaszodik, de még mindig hidegek járnak. Idén sehogy sem akar véget érni a tél. Alfredónak nincs különösebben jó kedve. Mint pár napja minden éjjel, ma éjszaka is fagyott, képtelenség bármi munkát elvégezni az üvegházban. A talaj kemény, akár a sírkő. Kicsorbult rajta az ásó. Mit volt mit tenni, naponta megtisztogatta a szerszámokat, mert a kerti szerszám, ugye, az szent dolog. Sorra mindet előszedegette a fészerekből, és letisztogatta az apró zugokban megragadt képzeletbeli piszkot. Aztán mindent ugyanígy visszarakosgatott a csűrbe, mániákus rendben, amint azt az előző meg az azt megelőző napon is tette, nem időhúzásképpen, hanem mert a kerti szerszámok igénylik, hogy szép sorba rakosgassák őket: az ásók mellett jobbra a villaásók, a vasgereblyék mellett balra a fagereblyék, aztán szép rendben nyesőollók, kapák, boronák, kiskapák, kerti lapátok, nem beszélve a háromfogú gyomvágóról és a veszedelmes, pengeéles, kétfogú irtókaparól. Végül még ellenőrizte, hogy éle és hegye mindeniknek a fal felé fordul-e. Gyorsan megvan ám a baj! Kurva tél, tette hozzá éppilyen mániákus rendbe rakosgatva a polcon a kéziszerszámokat. És miután a mérőzsineget pontosan az ojtókés mellé helyezte, megismételte, kurva tél, majd bejárta a kertet, végigballagott a hidegtől zúzmars két üvegház fala mentén. Az egyik üvegtetőre terített gyékény láttán nem tudta megállni, hogy el ne mosolyodjék. Februárban egyszer kisütött a nap, be kellett takarni a tetőt, nehogy kár essen a cserepes növényekben. A napsütés hamar elillant. Mintha az ég nyelte volna el. Pedig az enyhülés korai tavaszt ígért. Kis időt akart nyerni, kiültetett hát néhány palántát, zsinórral mérte ki a sort, peckes vigyázatban álltak, mint a katonák. Még most is ott voltak szegények, de már nem ágaskodtak, dérmarta, fonnyadt testük elnyúlt a földön, leperzselték őket a hirtelen beálló, decemberinél is keményebb fagy, mely azóta sem nem enged. Kurva hideg. Kertésznek mi sem rosszabb, mint az efféle hosszú, szeszélyes tél.

Alfredo feltúrta nehéz télikabátja gallérját, de még így is vacog. Kezét zsebre dugta, csak néha kerül újra elő, mikor rágyújt egy-egy szál Marylandre vagy eldobja a csikket. Addig a cigaretta a szája sarkában fityeg, a füst pedig elborítja és melengeti arcát. Alfredo lenéz a földre. Körülötte eltaposott csikkék sokasága. A lábánál elszórt csikkék számán lemérhető az idő múlása. De vigyázat, csak a mezítlásakat számoljuk, a füstszűrőseket nem ő szívta el! Alberto ugyanis csak mezítlásból szív, másfélet soha. Mezítlásból Marylandet. A többi cigaretta, amiket az amerikai

katonák osztogattak, na az nem neki való. Egyszer kipróbálta az F6-ost. Claudio, a bátyja szívott F6-ost, amikor még itt volt. Filteres F6-ost, mert mezítlásos F6-os, olyan aztán nincsen. Á, a bátyja F6-osát is elnyomta pár szippantás után. Az égvilágon semmit sem érzett a nyelvén. Az igazi cigaretta csipi a nyelvét. Az a jó, hogy a végén kilógó dohányszálak hozzáérnek a nyelvéhez, csiklandozzák, elmorzsálnak rajta. Ezt nevezi ő bagózásnak. Nem csak annyi, hogy az ember beszippantja meg kifújja a füstöt. A dohány ízét is érezni kell. Ha F6-ost szívna, már időtlen idők óta leszokott volna. A tüdeje felől jobban is tenné. Mindig hurutos, most is egyfolytában köhög. Vagy csak ez a kurva hideg az oka? Nem olyan, mint a régi hidegek, fiatalokorában, Abruzzo vidékén, San Demetrio mellett: ott aztán igazi hideg volt, metsző és száraz, de sosem nyúlt bele más évszakokba. Arrafelé csak télen van hideg. Hó is van, sok hó, aztán tavasszal az idő fokozatosan felmelegszik. És ősz végéig többé nem is nagyon változik. Vannak még igazi évszakok. Itt, Luxemburgban időjósoknak kell lenni, hogy tudjad, milyen idő lesz holnap. Jöhet fagy május kellős közepén, eshet az eső augusztusban, februárban meg akár ki is tavaszodhat. Kertésznek átok az ilyesmi. Ez az ország nem virágtermesztésre való.

Alfredo körül a földön vagy tizenöt mezítlásos csikk hever szanaszét. Ha egy cigire öt percet számítunk, és a holtidővel még nem is kalkulálunk – azért mégsem bagózott szünet nélkül –, már jó negyvenöt perce ácsorog itt az állomáson. Háromnegyed óra. És akkor nem vettük még, hogy többször kiment, elballagott az Eldorado mozihoz, és szemügyre vette a plakátokat. Azzal a két plakáttal is legalább ment az idő. Nem mintha nagyon odavolna a moziért, sőt, de a plakátokra azért vetett egy pillantást. Az egyikken, mely vastag betűkkel a *Zaza* című filmet hirdette, balra fönt egy pirosra kipacsmagolt, szenvedő, fiatal női arc, hatalmas frizurája képzeletbeli szélben lobog, a plakát többi része meg telis-tele bal karjukon horogkeresztes, piros szalagot viselő katonákkal. Ki volt írva a színészek neve is, de ő bizony meg nem jegyezte. Meg még egy felirat: „Őrült szerelmi szenvedély”. Legfelül pedig zárójeles magyarázatot toldottak hozzá, melyet később sehogy sem tudott kiverni a fejéből: „A németek kegyetlenkedései”. Elmosolyodott. Tessék, itt ez a mozi, még ez is csak a háborúról beszél, nemhogy egy kis vídamságot, szórakozást hozna az általános levertségbe. Jó, szerelmes film, az még hagyján. Csak aztán mindegyik véget ér a hősök esküvője előtt. Pedig akkor kezdődik a valódi élet. De hogy a háború borzalmait is belekeverjék, ez már ízléstelenség. A bombázás még alig ért véget. Isten a megmondhatója, mi kegyetlenkedést nem láttak. A németek aztán nem finomkodtak. Mikor kijöttek Weimerskirschbe, hogy elvigyék az egyik szomszédot,

aki részt vett a sztrájkban, előzönlötték az egész utcát. Ő maga azt hitte, felrobbantják az összes házat. Végül is csak a Deschmannék aajtáját törték be. Gépfegyverrel a kézben rontottak rájuk, és pár perc múlva már jöttek is ki, hozták a holtápadt foglyot, nyomukban meg ott rikácsolt a felesége, mint egy eszelős. Deschmann azóta nem is látta. Hát kegyetlenkedésből kijutott bőven. Ez végül is normális, nem? A háború mégsem gyerekjáték. Aki győzni akar, nem válogat az eszközökben. Jó, a poroszok kicsit túlzásba vitték. Fanatikuskok: mindig elvetik a sulykot. De hát Luxemburg is csak véletlenségből került a másik oldalra. Az igazi ellenségek az angolok meg a franciák. Ha ők régebben nem bánnak komiszul a néppel, minden másképp alakul. Most csak annyit mondanánk, háború volt. Nem nagy öröm, de spongyát rá. És minden menne tovább a maga együgyű módján.

Hát persze, hozzá kell adni a mozi előtti csikkeket meg azt a holtidőt is. Meg amiket a köröndön dobott el, miközben megbámulta, hogyan fordulnak a villamosok. Meg aztán egy Henri Funckot is legurított a sáros kis grund melletti kricsmiben, ott a mozinál. Miközben a sörét szopogatta, a környékbeli házakat is szemügyre vette. Furcsa, gondolta, minden olyan jó módot sugároz, mintha nem is lett volna háború. A Hotel Alfa az erkélyeivel, a Hotel Clesse a Raquette és az Avenue sarkán, az Eldorado mozi, ahová soha be nem tette a lábát, az állomásépület a toronnyal, minden érintetlen. Vagy ez a grund. Vajon itt volt már korábban is? Olyan így, mint két-három fognyi foghíj valakinek a szájában, töprengett, és nyelvvel önkéntelenül végigtapogatta ínyét, a kiesett fogak helyén tátongó krátereket.

Kurva vonat. Kurva háború, emiatt nem működik semmi. Jó, persze, végül is befejezték, kész, vége, nincs háború. Legalább is errefelé. A japánokkal aztán a fene tudja, mikor jutnak dűlőre. Na de azért atombombát dobni a fejükre! Mindenesetre sokáig kell még várni, míg minden úgy megy majd, mint azelőtt. Az elején alaposan beijedt az utca hosszát masírozó németek láttán. 1940-ben volt, aznap véletlenül a főutcán állt, a Namur cukrászda előtt. Bicziklin ült, egy fekete kocszi mögött, egy Plymouth volt az, a patika előtt parkolt. Alfredo bicziklin jár, mert a villamoson mindig hányingere támad, fogalma sincs, miért. Alig száll fel, a térde máris megroggyan. A rosszullét kúszni kezd felfelé, a gyomra öszszerándul, szédülés fogja el, és máris rájön az hányinger. Ilyesmi történt vele aznap is, pedig bicziklin ült, igaz, öklendezni azért nem öklendezett. A katonák hármas sorokban vonultak, állig felfegyverkezve, csizmájuk döngött a kövezeten. Akár a géppuskaropogás. Lovasok is voltak köztük, ettől még fülsiketítőbben dübörögtek. A járókelő megtorpantak, és szinte kivétel nél-

kül a földet bámulták, mintha csak a cipőfűzőjüket kívánnák szemrevételezni. Egyszerre csak az egyik katonára, fiatal suhancra, fején lötyögő rohamsisakkal, pontosan az ő szemébe nézett, villanásnyit elmosolyodott, mintegy üdvözlésképpen. Alighanem megpróbált szimpátiát kicsikarni a báméskodókból, miközben a többiek szemüket változatlanul csizmájuk orrára szegezték, a csizmák pedig újra és újra lecsapódtak a kövezetre, mit sem törődve azzal, hogy nem saját hazájuk földjét tapodják. Alfredo, bárhogy úrrá lett is rajta a félelem, megértette a fiú mosolyát, és ha lett volna rá ideje, nyilván viszonozza is. Nem volt nehéz megértenie, hiszen elég, ha saját helyzetére gondol. Vajon mit tett volna, ha Mussolini besoroztatja a seregébe, és elküldi Abesszíniába? Persze, hogy egyenruhába bújjon, és odamasírozik. Mint mindenki más. Mint ez a fiú. Ettől még nem lett volna feketeinges. Csak éppen nem vágyott rá, hogy dezertálásért agyonlőjék. Ilyen a háború. Senki nem önként vonul be. Hanem mert muszáj. Persze vannak fanatikuskok. De azok meg mindenütt ugyanolyanok.

Tulajdonképpen mindvégig hatalmas mázlija volt. Valahogy nem kapott behívót. Túl öregnek találták volna? Armandónak már nem volt ilyen szerencséje. Armando Bernabeinek, akit segédnek fogadott fel, mikor átvette Ludwigék üvegházait. Korábban ő maga is segéd volt Werdingéknél, Differdange-ban. Aztán negyvenegyben egyszer csak a maga ura lett, és megengedhette a fényűzést, hogy segédet foglalkoztasson. Bernabei jó munkás volt, dolga végeztével lelkiismeretesen letisztogatta a szerszámokat, ahogy azt gazdájától tanulta. Sajnos nem maradt sokáig. Armando egy szép napon nyakkendőben, öltönyben-mellényben állított be hozzá. Nősülünk-nősülünk?, tréfálkozott Alfredo. Armando azonban inkább olyan képet vágott, mint aki temetésre igyekszik. Megkapta a behívóját, és őt is szívesen látja legénybúcsúján, Eschben, Cantoni kocsmájában. Azóta se híre, se hamva. És ha ő is ott ül ezen a rettenetes későn érkező vonaton?

Kurva vonat, tegnap ide kellett volna érnie. Mindenki ott várt órák óta, erre jön az állomásfőnök a hírrel: a párizsi vonat ma már nem érkezik meg. Alfredo akkor a körülötte eldobált csikkekre, meg a többiek körül eldobált többi csikkre pillantott, és azt mondta, kurva élet, aminthogy a pályaudvaron várakozó többiek is azt mondták, kurva élet, vagy valami ilyesmit, azzal felkapott a biciklijére, és hazakarikázott. Mások, mint például az a Wagner, aki Alfredohoz hasonlóan maga is virágeladással foglalkozik, és akivel váltott is pár szót, á, semmi lényeges, csak pár szót, hogy menjen az idő, szóval a Wagner úgy döntött, inkább itt marad, Kaylban lakott ugyanis, és Isten tudja, időben visszaérne-e mára.

Alfredo önkéntelenül elmosolyodott. Időben, gondolta, még hogy időben. Mintha ezen a kurva állomáson akadna egy árva lélek, aki tudja, milyen idő tájt érkezik a párizsi vonat. Több mint egy hete jött a legutóbbi. Ha az se jött volna, Alfredo most nem tudná, hogy az unokahúga rajta lesz a másikon, amely tegnap érkezett volna, de mára sem ért még ide. Rágyújt, és megkezdte az újabb ötpercnyi várakozást, dideregve, mint szélben reszkető fa. Bár inkább madárijesztőhöz hasonlít ebben az ormótlan kabátban. Hiába, Alfredo is lefogott, mint mindenki más.

Még szerencse, hogy megkapta Tina levelét. A lány a múlt heti vonat egyik utasára bízta. Tina Claudióknak, az ő bátyjának a lánya. A levélben meg azt írta, hogy a következő vonattal érkezik, vagyis a maival, már ha az egyáltalán ideér valaha. De mi a fenét kereshet az unokahúga Párizsban, mikor a háború is épphogy csak véget ért még? Egyre ez járt Alfredo eszébe, amint beleolvastott a levélbe, melyet valami Peters nevű idegen hozott el neki Wimerskirshbe. Meg is mondta Lucie-nek, a feleségének. Tényleg, mi a csudát csinál Párizsban egy... ugye, 1928-ban született, akkor tizenhét éves lányka? A többit néma csendben olvasta el. A lányka már cseppet sem lányka, ugyanis a háború végeztével San Demetrióban hozzáment egy Differdange-i születésű olasz katonához, egy bizonyos Fernando Nardellihez, aki most hozza is magával. Nardelli, Nardelli, nem, ez a név neki nem mond semmit. A háború előtt tömegestül jöttek az olaszok Luxemburgba. A bányában és a gyárakban kellett a munkaerő.

Mégsem mondott többet Lucie-nek, a feleségének, aki mosogatás közben egyre az ő arcát kémlelte, mégpedig azért nem, mert a levél folytatódott. Az esküvő után a férj nem akart odakinn maradni, írta Tina, pedig tolmács lehetett volna belőle, és azt jól megfizetik, főként ahhoz képest, hogy a háború előtt fodrászként és kétkezi munkásként dolgozott. Nem, ő ragaszkodott hozzá, hogy útnak induljanak, bármit beszélt is Claudio, bárhogy ellemezte is egész Cardabello. Legalább megvárhatták volna, míg a vasúti közlekedés rendesen helyreáll. De nem,

Nando vissza akart térni Differdange-ba. Aggódott. Itt élt az anyja és a húga, szükségük volt rá, immár ő volt a családban az egyetlen férfi, mióta szintén Fernando nevű apja 1932-ben meghalt egy bányaomláskor, odalenn.

Alfredo kihúzza zsebéből a kezét, a Maryland csikkjét földre dobja. A bánya! Rettenetes! Már egészen el is felejtette a thillenbergi bányát Differdange-ban. Pedig ott kezdte az egészet ebben az új világban. Huszonhétben, hat-hét hónappal Tina születése után indultak el az

ígéret földje felé bátyjával, Claudióval. Főleg Claudio vágyott el onnan. Undorodott a feketeingesektől. Már a nagy római felvonulás idején. Utálattát előbb-utóbb világgá is kürtölte volna, amint-hogy visszatértek, harmincötben meg is tette. És mire ment vele? Kapott vagy egy liter ricinusolajat. Ez a fanatizmus ára. Ő, Alfredo nem volt se fekete-, se barna-, se vöröses, se semmi, az egészet vigye el a dögvész! A politika nem érdekelte. Most éppen virágkereskedő volt. És kész. Virágkertész. És kész. Tulipán, rózsá,

szegfű, kardvirág: ezek az ő színei. És kész. Éppen ezért sem a háború előtt, sem azalatt nem lépett be egyetlen luxemburgi olasz egyletbe sem, nem úgy, mint Claudio. Meg azért sem, mert eleinte mindenki vörös volt, akár csak Claudio, aki számtalanszor unszolta, hogy tartson vele a május elsejei felvonuláson. Aztán ahogy Mussolini hatalma erősödött Olaszországban, mind ádázabb tusakodás folyt az egyesületek vezetése körül, míg végül az országot megszállás alatt tartó német barátai támogatásával győztek a fasiszták. Egyszer még el is ment a befolyásuk alatt álló számos mulatóegylet egyike, a Dopolavoro koncertjére. Csak hogy lássa. Pontosabban hallja. A koncertet Eschben rendezték. Hát a szakképző iskola nagyterme dugig volt közönséggel. És neki nem az tetszett, hogy a falakat teleaggatták horogkeresztekkel meg mussolinista jelképekkel, meg nem is az, hogy a fanatikusok az első sorokban Viva il Ducét meg Heil Hitleret kiabáltak, hanem hogy a rezesbanda a *Nabuccó*ból játszott részleteket. A virágok és a növények után rögtön az operát szerette legjobban. Az olasz

operát. Verdit. Meg ott volt Géó Armeni, az est tenoris-tája. Nem egy Caruso, de azért kivágta a rezet. Csodás hangja Claudio trombitajátékát idézte, ahogy régen a rabszolgakórust gyakorolgatta.

De mindezek előtt ott volt a Differdange-i bánya. Nem töltött lenn sok időt, mégis élesen megmaradt benne az emlék. Mégpedig egy luxemburgi fiú miatt: Stahlnak hívták, Emil Stahlnak. Ezt a nevet sose felejtí el. Most már tudja, hogy Stahl németül annyi, mint acél. Már az első munkanapon megismerte. Új volt a bányában ő is, egészen fiatal. Alfredónak rögtön feltűnt a fekete sapka alól kilógó szőke haja. Üdvözlésképpen bólintott felé, és ettől fogva rögtön barátság szövődött köztük. Claudiónak, a bátyjának, aki ugyanaznap, október 29-én állt munkába, már megint nagyobb szerencséje volt. Beosztották a rollesbergi bányába, ahol külszíni fejtés folyt, Alfredo viszont mehetett a mélybe, egy sötét bányafolyosóra. Mielőtt nekiindultak, a munkafelügyelő közölte vele, hogy Emil Stahllal dolgoznak majd párban. Míg az egyik csákányoz, a másik belelapátolja a sziklatörmelék a csillébe, és azt kitolja a bejáratig. Amint leértek, karbidlámpával világítottak egymásnak, és beosztást csináltak. Először Alfredo csákányoz négy óra hosszat, aztán Emil Stahl következik. Mutogatással egyeztek meg persze, mert az egymás nyelvét nem értették. Mindegy is volt. Nem fecserészni jöttek. Meg aztán abban a tömény vörös porban jobban jártak, ha betették a szájukat.

Alfredo összerезzen. Mi ez? Ja, Wagner, a virágáros, akivel tegnap ismerkedett meg, éppen az ő fülébe sugdos valamit. Lehelete savanykás. Áporodott sörszag. A vonat állítólag már elindult Párizsból. Az állomásfőnök mondta neki. Ha a sínek nincsenek túl rossz állapotban, legkésőbb négy-öt óra múlva ideér. Alfredo nem igazán érzekelte, mit beszélt a másik. Éppen feketesapkás, szőke bányászscimborája, Emil Stahl járt a fejében. Meg Tina levele. Határozatlanságát látva a virágáros Wagner megörül, hogy végre beszélgetőtársra akadt, rögtön folytatja is. A várakozás, úgy látszik, közlékennyé teszi az embereket. Pár perce még a pályaudvaron csupa magányos figura lebegett tágas kabátjában, gondolatokba merülten.

Alfredónak eszébe ötlött, hogy mindannyian várnak valakire. Mindenkinek egy történet van a fejében. Annak a valakinek a múltja, akire éppen vár. És ez a valaki ott ül a vonaton. Így hát a várakozókban van valami közös, még ha ennek nincsenek is tudatában. A várakozás tudtukon kívül egybeszóttá az embereket. Mint valami pókháló. Hát ezért jött oda hozzá Wagner beszélgetni. Meg aztán azért is, mert tegnap megtudta, hogy Alfredo szintén virágkereskedő. Kettős szolidaritás fogja hát őket össze. Mintha nem is sejténé, hogy Alfredo olasz. Legalábbis úgy tesz. Vagy talán mindegy neki. Nem számít a hábo-

rú meg minden. Vagyis Alfredo szimpatikusnak találja őt, még ha kikökkentette is gondolataiból.

Én az öcsémet várom, közli Wagner, a virágáros, hát maga? Frédy a nevem, mondja Alfredo, az unokahúgomat várom. Nemrég ment férjhez, nem tudom, megismerem-e. Csecsemő volt még, amikor utoljára láttam. Hát igen, fűzi tovább Wagner, gyorsan megy az idő. Majd hozzát teszi: legalábbis így szokás mondani. Közben pedig sehogy se akar telni ez a kurva idő. Az öcsém már négy éve elment. Kész örökkévalóság. Azt se tudtam, él-e, hal-e. Szomorú az egész.

És erről a bizonyos egészről Wagner, a virágáros szemlátomást szívesen értekezne még. S minthogy Alfredo nem felel, mert eszébe jutott a bátyja, Claudio, ő is jobb tette volna, ha itt marad, ahelyett, hogy a feketeingesekkel hadakozna amott, Wagner kis szünet után folytatja. Alfredo rágyújtott egy Marylandra, de aztán eszébe jut, hogy elfelejtette megkínálni beszélgetőtársát. Hadd hívjam meg egy sörre, mondja hirtelen Wagner. Van egy kocsmá az Eldorado mellett.

Éppen abban a pillanatban lépnek ki az állomásépületből, mikor a Charly nevű kis kávédaráló, hatalmas szürke füstoszlopot húzva maga után a szürke égen, elhalad a Hotel Alfa előtt. A Raquette-köröndön sokan várakoznak, hiszen három villamos is benn áll. Mindenki egymagában, szakasztott, mint az állomáson. Mintha a fejekben még mindig ott lennének a németek gyülekezési tilalomról szóló falragaszai, melyek szerint háromfősnél nagyobb csoport nem állhat össze az utcán. Az öcsém embereket mentett át a határon, magyaráz Wagner, remekül értett hozzá. Valóságos hős. Sokan köszönhetik neki az életüket. Alfredo szívesen visszavágná, hogy az ő bátyja meg partizán volt, de inkább nem szól semmit. Mire jó a bátyjáról társalogni valakivel, akít nem is ismer? Tudni kell nyugton maradni: ha valamit, hát ezt nagyon megtanulta a háború alatt. Ne keveredj bele ilyesmibe, mondta neki korábban Lucie, a felesége, Ludwig kertész lánya. Veszélyes. Ki törődne akkor az üvegházakkal? Alfredonak mindenesetre, miután elment a Dopolavoro koncertjére, esze ágában sem volt bármibe belekeveredni, meg otthon is megígérte, hogy kimarad mindenből. Ezért nem vállalta egyszer, hogy az üvegházakban, melyek valójában még mindig az apósa üvegházai voltak, elbújtasson két fiatalembert, akik nem akartak beruokolni a német hadseregbe. Ennek a virágáros Wagnernek az öccse meg embereket mentett. Szerencsére Wagner nem úgy néz ki, mint aki túl sokra becsülné, amit az öccse tett. Vagy százszor is mondtam neki, hagyja már abba, mondom neki: gyanúba kevered az egész családot, de ő se látott, se hallott. Egy napon aztán a németek ránk törték az ajtót, és elvitték. És most jön vissza, szakítja félbe saját magát, egészségre!

A két mélyzöld palack összekoccan, és Alfredo megszívesebben megint magára maradna gondolataival. Ex, mondja ő is, és hallgatnak. Megint kezd olyan lenni a sör, mint régen, töri meg a csendet Wagner, talán visszaállították az alkoholfokát. Hát a maga unokahúga, ő mit csinált?, kérdezi minden átmenet nélkül. Alfredo nem válaszol. Eszébe jut Tina levele, és egész kálváriája, míg csak Párizsban egybe nem terelték a hazájukba visszatérni szándékozó luxemburgi állampolgárokat. Wagner nem erőlteti. Mégiscsak tapintatos ember, gondolja Alfredo. Na, mondja hangosan, a második kört én fizetem. És mikor a két mélyzöld palack újra összekoccan, ki-ki újra elmerül gondolataiba, és felveszi annak fonalát ott, ahol korábban elejtette. Igaza van ennek a Wagnernek, javul a sör, gondolja Alfredo, mintha ez már azt jelentené, hogy a háborúnak tényleg vége szakadt. Így lépnek be az állomásépületbe, párhuzamos magányban, ügyet se vetve a köröndön álló emberekre, sem a Charlyra, sem a villamosokra, melyek alatt csak úgy dübörög a Raquette.

Odabenn a változás jól érzékelhető. A vonat érkezésének híre mintegy megoldotta a nyelveket. Többé senki sem álldogál egy szál magában. Az emberek kis csoportokba rendeződtek, beszélgetnek, hadonásznak. Wagner, a virágáros odasiet két férfihoz meg egy nőhöz, akik a vágányhoz vezető lépcső mellett állnak. Most mind a négyen egyszerre öfelé fordulnak. Nyilván Alfredo került szóba. A virágáros Wagner int neki. Alfredónak csak most tűnik fel, hogy kalapja alatt a haja szőke. Akárcsak Emil Stahlnak. Igen, akár Emil Stahl is lehetne. Körülbelül egyidősek. Emil Stahl tizenkilenc éves volt 1928-ban, Wagner úgy szemre negyven körül járhat. Az ott, a lépcső alján mégsem az ő egykori bányásztársa, mert Emil Stahl nem sokkal élte túl tizenkilencedik születésnapját.

Alfredo tökéletesen emlékszik arra a napra, hiszen akkor esküdött meg, hogy soha többé be nem teszi a lábát egyetlen bányába sem, még ha hazaküldik is érte San Demetrióba, még ha egész hátralevő életében eheti is a kenyeret hagymával. Ezt el is mondta még aznap este Claudiónak, a bátyjának, akire roppantul irigykedett, amiért külszínen dolgozik. Pedig vidáman mentek le a bányába reggel, ő és Emil Stahl. Most te csákányozol, mutogatta el neki luxemburgi cimborája, én majd toloom a csillét, hadonászta. Aztán négy óra elteltével, vagyis uzsonna után váltottak. Emil Stahl aznap jó erőben volt, csákánnya nyomán a falról hatalmas kőzetdarabok váltak le. A bányabiztonságiak előző nap az ő járatukban is átvizsgálták a tartógerendákat és a támfákat. Áll ez, mint a Sion hegye, mondta olaszul a csoport Vareséből jött vezetője, bizonyos Roberto Fumanti, száz évig is bírja. Remélem, akkor már nem leszek itt, tréfálkozott Alfredo. Emil Stahl pedig velük nevetett, pedig egy szót sem értett az egészből.

Olyan jól ment ma neki a munka, hogy Alfredo nem győzte tartani vele a lépést, pakolni a csillét. Ám egyszer csak, amint éppen a folyosó kijárata felé tolt a kocsit, hatalmas robajt hallott. Kiáltást nem, csak robajt. Alfredo elengedte a kocsit, és inaszakadtából rohanni kezdett visszafelé, nyomában a csillével, mely lefelé száguldott a lejtőn, majd úgy tíz méter után kisiklott, és rakományát szétterítette a tárna fala mentén. Mikor Alfredo odaért, ahol Stahl cimborája dolgozott, először az égvilágon semmit se látott a sötétben. Ráadásul mindenütt por gomolygott. Ám amint karbidlámpáját felemelte, rettenetes látvány tárult szeme elé, azóta is képtelen szabadulni tőle. Hatalmas, már-már sziklányi kőtömb hevert előtte. Semmi egyéb. Aztán észrevette, hogy a kő alól egy lábfej lóg ki. Határozottan úgy látta, hogy az a lábfej még mozog, mondta a munkavezetőnek a járatból kiérve. Ám Emil Stahl lábfeje többé már sose mozdult, aminthogy a kőtömb alatt szétmorzsolódott testének egyetlen más porcikája sem. Az a tehetetlen szikla olyan nehéz volt, hogy a mentőosztag képtelen volt akárcsak egy ujjnyival is odébb zökkeníteni. Ez a kőzetdarab lett az ő Emil Stahl cimborájának sírköve. Alfredo pedig soha többé nem ment le a bányába.

Kurva élet, gondolta Alfredo, amint elővette zsebéből az üres marylandes dobozt. Vajon mennyi idő telhetett el? Odakinn már leszállt az éj. Bár persze nappal sem volt valami nagy verőfény. Mintha a felhők már napkeltekor eltorlaszolták volna az utat a megszületni igyekvő fény előtt. Szegény Tina, szép kis fogadtatás! A tetejébe ez a késés! A pályaudvaron egyre kevesebb a várakozó. Némelyek türelmüket veszítették. De az állomásfőnök még itt van. Wagnerrel, a virágárossal beszélget. Vagyis ha Wagner marad, a vonatnak jönnie kell. Wagner pedig marad. Mi több, éppen öfelé igyekszik. Na végre, hadonászik már messziről. Most értek Thionville-be, újságolja akkora lelkesedéssel, mintha legalábbis ő tolt volna idáig a vonatot. Ne féljen, az unokahúgát könnyen felismeri, teszi hozzá rögtön. Tényleg?, motyogja Alfredo, aki előtt még ott lebeg Emil Stahl sírkövének látványa. Alighanem ő az egyetlen nő az egész szerelvényen, fejt ki Wagner. Majdnem mindenki férfiakat vár. Tudja, háború idején többnyire a férfiak kelnek útra. Na és Charlotte nagyhercegnő, váгна vissza Alfredo, ő is elment, Charlotte nagyhercegnő az első között pucolt el innen, tenné hozzá megszívesebben. Inkább nem mond semmit, beéri annyival, hogy megismétli, tényleg.

Állítólag jövő héttől nem lesz fejadag, bárki bármennyi krumplit vehet majd, mondja most Wagner, a virágáros. Ugye, maga is hallotta Konsbrück miniszter nyilatkozatát a rádióban. Karácsonyra meg bárki szerezhethet jegy nélkül csokoládét. Csokoládé. Húszéves koráig Alfredónak fogalma sem volt, mi az. Bárki bármennyi krumplit, mit kö-

ze neki ehhez? Krumpli mindig jutott elég, neki is, a családjának is. Wagner aztán igazán tudhatná. Elvégre keretsz ő is. Ha volt háború, ha nem, kerti terményeknek sosem volt szükében, sem itt, sem Olaszországban.

Persze Alfredo is hallgat a rádiót, mint itt mindenki. Hiszen a rádió beszámol a hazatérők sorsáról. Még ha pontosan nem is tudni, ki melyik konvojval érkezik, legalább az egyes csoportok sorsáról értesülnek. A párizsi tábori kórházban főként a hadifoglyokat gyűjtötték össze. Vajon mit keresett ott az unokahúga? Tényleg jobban tette volna, ha férjestül Olaszországban marad. Ha igaz, hogy az a fiú olasz katona volt, hát nem vár rá könnyű élet Luxemburgban. Ez is a háborúval jár. Aki szeretné, hogy jól bánjanak vele, álljon csak a győztesek oldalán. Olaszország veszített, és most már senkit sem érdekel, ki volt mussolinista, ki nem. Olaszok, és kész. Ahogy a németek is németek. Csupa náci. Ezért mondta az imént is Wagnernek, hogy az ő neve Frédy. Ezért is nem válaszolt, amikor az unokahúgáról kérdezte. Most azonban legszívesebben a képébe üvöltene, hogy igen, ő is makaróni-zabáló, az unokahúga pedig éppen Olaszországból jön, a férje meg Mussolini katonája volt. És azt is odakiáltaná neki, hogy a bátyja ellenállóként harcolt épp ez ellen a Mussolini ellen. Ilyen ez a kurva élet. A családot kettészakítja a politika, így aztán végül mindig vannak győztesek és vesztesek. Hát érdemes ezért egymás torkának ugrani? Vegyék csak elő inkább a nagyhalakat! Az egész szarért azok a felelősek. Na, itt van például ez a Steffes, akit elítéltek fasisztabarát tevékenységért, még csak ő sem tehet semmiről! Egyszerűen csak berezelt a német egyenruhák és a horogkeresztek láttán. Úgyhogy kollaborált. Kiabált, hogy Heil Hitler. Akárcsak az a fiatal német katona, aki rámosolygott, ott, a Namur-cukrázsda előtt.

Alfredo mégsem mond semmit, mert nem igazán érti, mi folyik itt tulajdonképpen. Az elmúlt tíz év mindent felforgatott a fejében. Korábban minden logikusnak tűnt. Ott volt ez a fobia a vörösöktől. Erre aztán hipp-hopp, Oroszország az amerikaiak szövetségese lesz. Eléggé bonyolult képlet. Ami őt illeti, dolgozni jött a Nagyhercegségbe, nem másért. Itt jobban él, mint ott, na! Bányásként, gyári munkásként, kertészként, kész, ennyi az egész. Semmi több. Mármint akkor jön a háború, s minden fejtetőre áll. Kinek van joga a szemére vetni, hogy ő csak dolgozott, végig, a háború alatt is? Ha akkoriban elbújtatja azt a két luxemburgi fiút, talán most órá kéne várni itt, az állomáson. Vagy talán a sírja fölött zokogna már a felesége. Ő aztán nem hős, annyi szent. Láta már a halált. A thillenbergi bányában. Annyi elég is volt belőle.

Az igazat megvallva Tina levele is szerzett némi főfájást neki. Még ha erről nem is szólt senkinek, legkevésbé a feleségének, Lucie-nek. Az asszony, mint a legtöbb született luxemburgi nő, nemigen szerette, ha

Alfredo a saját hazáját emlegette. Lucie kardoskodott amellett, hogy mindenképpen folyamodják itteni állampolgárságért. Szegénykém! A házasság révén olasz asszonyka lett belőle. Micsoda képtelen törvény! Lucie soha életében nem hallott pastasciuttáról, annyit sem tudott mondani olaszul, hogy igen vagy nem, s most papíron mégis tősgyökeres olasszá változott. Tényleg nem igazság! Alfredo tizenhét éve Luxemburgban él, és még mindig olasz, felesége viszont egy szempillantás alatt, a pap előtt kimondott egyetlen igen következtében elvesztette állampolgárságát. Ami még rosszabb, ha újra luxemburgi akart lenni, meg kellett várnia, míg férje megkapja az állampolgárságot. Hát ezért erősködött annyira. És ezért nem szerette, ha szóba jött Olaszország. És ezért nem volt hajlandó mindeddig odautazni. Ezért szeretné azt is, ha az ő neve Frédy lenne, s nem Alfredo. És pontosan ugyanezen okból nem mondta el neki Alfredo, hogy Tina levele aggasztja. Hogy teherként cipeli magában. És büntudat gyötri. Mintha valami meghatározhatatlan gaztetet követett volna el.

Már korábban, Claudio hazatérése után is kapott tőle két-három levelet, de minthogy írni nem különösebben szeretett, nem válaszolt. Inkább szóban üzent neki ezt-azt hazatérő honfitársaival, mint ahogy Claudio is az emigránsokon keresztül küldött néha neki sajtót vagy szalámit. Abban az időben szinte rendszeres kapcsolatban álltak egymással, mert a törvény a harmincas években csak nagyon kevés emigránsnak biztosított végleges letelepedési jogot Luxemburgban. Legtöbbjük idénymunkás volt, és Karácsonyra haza kellett utazniuk. Ha megint jönni akartak, kezdhették újra az ügyintéztést. Alfredo egy San Demetrióval szomszédos faluból, Fontecchióból származó idénymunkás közvetítésével tudatta bátyjával azt is, hogy már nem dolgozik a gyárban. A bányamolás után ugyanis a differdange-i Hadir üzemben kötött ki, egy hatalmas vaskohó mellett, melyet neki kellett etetnie. Előtte néhány hétig az Amerikai mellett dolgozott: ez egy hatalmas, csupa-fogaskerek masina volt, mely az olvasztási hulladékot továbbította síneken. Alfredo egy bizonyos Lucernini helyére került, akinek egyik lábát levágta az Amerikai. A kohónál jóval kevésbé veszélyes, ám éppoly kemény munkát kellett végeznie, mint Thillenbergen. Vasércel vagy koksszal teli csilléket tolt végig teherliftten, és tartalmukat a kohó kürtőjébe zúdította, vigyázva, nehogy a kocsi vagy ő maga lezuhanjon. Mindezt ráadásul egész nap, minden harmadik héten pedig egész éjszaka. Fél év elteltével, mikorra a mind nehezebb csillék tologatása egyre jobban kizsigerelte, a munkavezető beosztotta az olvasztárok közé. Ketten irányították a folyékony érc formába öntését, míg a harmadik munkásnak egy rúd-dal felszerelve meg kellett akadályoznia, hogy a salak

kiforrjon az üstből. Az öntőanyagot a kohóból csapolták. Az izzó fém végigszaladt a csatornán, vigyázni kellett, nehogy a földre vagy a lábukra loccsanjon. A legrosszabb mégsem ez volt, hanem a fullasztó hőség. A folyékony érc vörös fénnel izzott, szinte vakított. A jó olvasztár tehát munka közben sosem nézett oda. Claudio tudott minderről, hiszen mikor Alfredo az üzembe került, bátyja még Differdange-ban, a rollesberg-i bányában dolgozott. Azt viszont már nem tudhatta, hogy Alfredo nem fog örökké ott rostokolni az olvasztókemence mellett. Harmincháromban, két évvel azután, hogy Claudio visszatért Olaszországba, Alfredóra egy szép napon újfent rámosolygott a szerencse. Mikor fülébe jutott, hogy Werding kertésznek segítségre van szüksége az üvegházak mellett, egy percig sem habozott. Werding rögtön felfogadta, hiszen hét éves kora óta a földeken dolgozott, és bárki másnál ügyesebben ásott, kapált, gereblyézett. Így történt, üzente meg hát Claudióknak, hogy lassanként a virágok és növények legjobb ismerője vált belőle. Utóbb ott is hagyta Werdinget, és egy másik kertészhez, Ludwighoz szegődött, akinek üvegházai Dommeldange-ban, éppen a kastéllyal szemközt álltak. Koszt-kvártély biztosítva. Ott ismerkedett meg aztán Lucie-vel, Ludwig lányával, és a házasság nem is váratott sokáig magára. Annyira örült volna, ha Claudio meglátogathatja végre, még Lucie sem fogadta volna ellenségesen, de bátyja nyakig belemászott a politikába, és nap mint nap a bőrét kockáztatta az ellenállók között.

Most pedig Tina levelén keresztül, ha közvetve is, de megint kapcsolatba került bátyjával. Főként pedig Olaszországgal, melyet egyszer s mindenkorra maga

mögött hagyott, és még a hozzá fűződő kapcsolat is holmi sötét bűn árnyékát vetítette lelkére. Egyrészt Lucie miatt, másrészt pedig mert ezek az olaszok összeszűrték a levét avval a kurva Hitlerrel. Saját maga és felesége számára egyaránt be akarta bizonyítani, hogy végleg szakított mindennel, ami odaát van, így aztán állampolgárságért folyamodott. Kis idő múltán nem lesz többé olasz. Frédynek hívják majd, felesége visszaváltozik luxemburgi asszonykává, s ezzel egy csapásra megoldódik a Simonetti-Ludwig család két legfőbb gondja.

Tina érkezése viszont újfent megbolygatja az éppen csak beállt családi egyensúlyt. Nem mintha Alfredo nem örülne, hogy megint találkoznak. Mégiscsak a bátyja lánya. Ilyenformán egy kicsit az övé is, hiszen neki nincs gyereke. Legalábbis egyelőre. Ám Tina poggyászában nyilván ott lapult valami, amitől nagybátyja igencsak tartott. Az a lány korántsem érkezik egyedül. Nem, nem a férjéről van szó. Hanem arról, hogy bőrdíjében ott van egész Olaszország. Olaszország, melyet Alfredo mostanra sikeresen elfojtott a szívében. Tina jövetelével a szikra újra lángra kaphat. Ezért is kavarta fel ilyen mélyen unokahúga levele. Mintha csak a sorok közül valami mást is kiolvasott volna. Valamit, amit feledni igyekezett. Olvasás közben emlékezetében felbukkantak a Santa Croce lábánál elterülő, mandulafák és diófák végtelen soraitól ágas-bogas családi földek. Hirtelen látta magát, kezében póznával, amint éppen mandulát ver az ágról. És egyetlen kép nyomán egy pillanat alatt összeomlottak életének az elmúlt évek során gondosan megalapozott bizonyosságai. Ördögbe az állampolgársággal! Lucie pontosan tudta, mire adja a fejét, amikor hozzá jön feleségül. Ő elmagyará-

zott mindent töviről hegyire. Csak hát más, ami a házasság előtt esik meg, és más, ami utána. Kurva élet. Ő odartartozik, éppúgy, ahogy a bátyja is meg a másik bátyja, Ernesto, aki kiment Amerikába, s azóta mit sem hallani felőle. Meglehet, ő is efféle amerikai katona most éppen valahol, mint ezek, akik itt mászkálnak a városban, filteres cigarettát és ráógumit osztogatva, meglehet, amerikai lett belőle, ahogy hamarosan Alfredo is luxemburgi lesz.

Hát ezt a sebet nyitotta fel unokahúga levele. Ám erről nem szólhat senkinek, mert körülötte nincs egy lélek, sem felesége, sem apósa, sem ez a Wagner, aki az idegeire megy az ostoba kérdéseivel, aki megértené zaklatottságát. Vagy inkább szomorúságát. Szomorúság, ez az. Ez a jó szó rá. Erre a gondolatra megint összszerezzen. Főként amint eszébe jutott, hogy ebben a kurva háborúban, mely papírfecnikké szagatja a családokat, Ernesto, aki amerikai lett, ellenségként állhatna szemben Claudioval, aki olasz maradt. Vagy akár övele is, ha éppen besorozzák. Talán még össze is akadhattak volna a fronton, szemtől szemben, puskával a kézben, és egymásra kell lövöldözniük. Szerencsére Claudio partizánként harcolt, vagyis az amerikaiak oldalán. Ő maga pedig szerencsére nem harcolt sehol sem.

De most már vége az egésznek. És ezen mit sem változtat Tina érkezése. Még ha tucatnyi Olaszországot csempészne is ide poggyászában. Mert hiszen nem másért jön Luxemburgba, mint hogy Alfredohoz hasonlóan itt telepedjen le, itt éljen ő is. Ki tudja, annak a lánynak talán már az is eszébe jutott, hogy állampolgárságért folyamodjon. Jóllehet erről szót sem ejtett a levelében. A férje mindenestre elszántnak tűnik. Máskülönben ott maradt volna, és beáll tolmácsolni. Amott hordhatna öltönyt, mellénnel-nyakkendővel, itt meg kék munkásruhát kell majd viselnie. Ha tehát Tina férje munkásruhát húz magára, az azt jelenti, hogy luxemburgi szeretne lenni. Hohó, akár fel is vehetné őt az üvegházak mellé, segédnek. Lucie biztos beleegyezne. Azzal a feltétellel, hogy nem beszél túl sokat az ottani dolgokról. Claudio biztos nagyon örülne neki. Így a lánya férje megérkezvén rögtön

biztos egzisztenciára tenne szert. Neki pedig Bernabeit idézné emlékezetébe, Armando Bernabeit, a régi segédjét, akit ugyanúgy besoroztak az olasz hadseregbe, mint ezt a Fernando Nardellit. Még az is lehet, hogy éppen egy napon, együtt indultak útnak. Ki tudja? Annyi ember volt ott aznap a legénybúcsún, Cantoniék kocsmájában!

Nem kér egy szálát?, szólal meg közvetlenül mellette Wagner hangja. Alfredo nem igazán érti. De az orra alá tartott doboz cigaretta láttán úrrá lesz zsidbadtságán. Egy pakli F6-os. Nem, köszönöm, mondaná, mezítlábasat szívlak, de aztán meggondolja magát. Köszönöm, szűri foga között a szót, s közben meggyújtja mindkét szál cigarettát, Wagnerét is meg a magáét is. A nyelvéen semmit nem érez, orrán keresztül fújja ki a füstöt. Aztán elmosolyodik. A bátyja F6-osából szippantott három slukk óta először szív füstszűrős cigarettát. Mintha a két F6-os közötti idő most kámforra válna hirtelen.

Odakinn hideg és sötét van, a vonat mindjárt beér az állomásra. És a mosoly szinte rákövül Alfredo arcára. Mosolyog, keze zsebre téve, szájában F6-os. Mellette Wagner, mosolyog ő is. A pályaudvaron várakozók mindannyian jobb kedvre derülnek. Körbe nézelődnek, barátságosan integetnek egymásnak. Még utoljára, gondolja Alfredo, mert később, ha már megjön, akire vártak, az őket összefűző kötelékek szertefoszlanak. Mindenki újra magára marad. Egyedül várja be a találkozást. Alfredo elképzeli Wagner arcát, amint öccse láttán patakszanak a könnyei. Aztán eltöpreng, vajon képes-e sírni Wagner. Vajon sírt, amikor a náci elfogták az öccsét? Vagy inkább összeccsinálta magát? Beijedt, hogy most őt is elviszik. Ha Alfredo lett volna a helyében, ő is beszarik. Mint a bányában. Szegény Stahl! Szegény Bernabei!

Alfredo mégsem szomorú. Bolond lesz szomorkodni most már. Mosolyog rendületlenül. Fernando Nardelli nála dolgozik majd az üvegházakban. Mintha Bernabei el sem ment volna. Mintha meg nem történtté lehetne tenni az eltelt három évet. *Most már vége...*

Lackfi János fordítása

JEAN PORTANTE (1950, Differdange) író, költő, műfordító, drámaíró, kritikus és szerkesztő. Franciául ír, az újabb luxemburgi irodalom egyik legtermékenyebb, nemzetközileg legismertebb alkotója, dinamikus szervező-egyéniség. Olasz emigráns családba születik, a nyelvi sokszínűség így még az átlagosnál is jobban rányomja a bélyegét életére. A franciaországi Nancy-ban végzi egyetemi tanulmányait, majd különböző luxemburgi gimnáziumokban dolgozik franciatanárként. Hol hazájában, hol Párizsban vagy Brüsszelben él. A legrangosabb hazájabeli kiadó, a Phi remek költészeti sorozatának, a Graphitinek összeállítója, a Tageblatt könyvmellékletének főszerkesztője, az újraindult Mondorf-i Nemzetközi Irodalmi Napok szervezőbizottságának elnöke, az Európai Költészeti Akadémia alapító tagja. Fordítóként azon kevesek egyike, akik hazája német- és angolnyelvű irodalmát franciára fordítják, nevéhez fűződik

többek között Guy Rewenig alapregényének (*Mass mat dräi hären*) francia változata (*La cathédrale en flammes* – A lángoló katedrális, 1997), illetve egy átfogó luxemburgi költészeti antológia fordítása-szerkesztése (1999). Számos alkalommal tolmácsolta angol és délamerikai alkotók műveit is. *Feu et Boue* (Tűz és sár, 1983) című első verseskötete óta számos újabb látott napvilágot, köztük a kubai tartózkodását megörökítő *Ex-Odes* (Ex-ódák, 1991), az *Ouvert fermé* (Tárva-csukva, 1994), az *Effaçonner* (kb. Szétcizellálni, Phi, 1996) vagy a *Point* (Pont/Egyáltalán nem, 1999). Regényíróként elsősorban az *Un deux cha-cha-cha* (Egy-két-csa-csa-csa, 1990), legfőképpen pedig monumentális luxemburgi identitásregénye, a *La mémoire de la baleine* (A bálna emlékezte, 1993, második kiadás 1999, Phi-Le Castor Astral-XYZ, Echternach-Bordeaux-Québec) teszi ismertté.